द्वितीयसत्रम् (आदर्शप्रश्नपत्रम्)
विषयः – संस्कृतम्
कक्षा – सप्तमी (नवनिष्ठा)

समयः – सार्द्धहोराद्वयम् पूर्णांकाः 50

नाम ___________________________ सैक्शन _______ अनुक्रमांक _______

खण्ड : 'क' (अपठित–अवबोधनम्)

1. अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत :–

पुरा एकः राजा आसीत्। तस्य नाम दशरथः आसीत्। तस्य चत्वारः पुत्राः आसन् – रामः लक्ष्मणः भरतः शत्रुघ्नश्च। ते गुरूकुले पठन्ति स्म। रामस्य मित्रम् सुग्रीवः आसीत्। रामः रावणं हतवान्।

(i) उचितशब्दं चित्वा रिक्तस्थनानि पूरयत :– 1×5

(1) पुरा एकः ____________________ आसीत्। (राजा / मनुष्यः)

(2) तस्य नाम ____________________ आसीत्। (दशरथः / रामः)

(3) तस्य ____________________ पुत्राः आसन्। (चत्वारः / त्रयः)

(4) ते गुरूकुले ____________________ स्म। (पठति / पठन्ति)

(5) रामस्य ____________________ सुग्रीवः आसीत्। (मित्रम् / रावणम्)

(ii) मेलनं कुरूत :– 1×5

(1) एकः

(2) रावणः

(3) गुरूकुलम्

(4) चत्वारः

(5) 1 राजा

खण्ड : 'ख' (रचनात्मक–कार्यम्)

2. मंजूषायाः सहायतया कथां पूरयत :– ½×8

अयं अस्माकं __________ अस्ति। अस्य भवनानि भव्यानि __________। अत्र विंशतिः __________ सन्ति। एते सर्वे __________ सन्ति। अत्र बहवः __________ सन्ति। छात्राः __________ प्रियाः सन्ति। सायंकाले छात्राः __________। अयं __________ अस्माकं गौरवम् अस्ति।

मंजूषा :– विद्यालयः, क्रीडन्ति, अनुशासन, छात्राः, सन्ति, सुयोग्याः, अध्यापकाः, विद्यालयः

3. चित्रं दृष्ट्वा मंजूषातः पदानि चित्वा वाक्यानि पूरयत :– 1×4

(i) अत्र सूर्यः __________।

(ii) अत्र __________ कूजन्ति।

(iii) __________ बालाः क्रीडन्ति।

(iv) अत्र __________ विकसन्ति।

मंजूषा :– कमलानि, अत्र, खगाः, उदेति

खण्ड : 'ग' (अनुप्रयुक्त–व्याकरणम्)

4. उदाहरणानुसारं रूपाणि लिखत :– ½×6

	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i) यथा :–	प्रथमा	पिता	पितरौ	पितरः (पितृ)
	प्रथमा	________	भ्रातरौ	________ (भ्रातृ)
(ii) यथा :–	प्रथमा	मतिः	मती	मतयः (मति)
	प्रथमा	________	________	गतयः (गति)
(iii) यथा :–	द्वितीया	दातारम्	दातारौ	दातृन् (दातृ)
	द्वितीया	________	धातारौ	________ (धातृ)

5. उदाहरणानुसारं रूपाणि लिखत :– ½×6

	पुरूषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i) यथा :–	प्र. पु.	चरति	चरतः	चरन्ति (चर्)
	प्र. पु.	________	पठतः	________ (पठ्)
(ii) यथा :–	म. पु.	पश्यसि	पश्यथः	पश्यथ (दृश्)
	म. पु.	पचसि	________	________ (पच्)
(iii) यथा :–	उ. पु.	चरामि	चरावः	चरामः (चर्)
	उ. पु.	पश्यामि	________	________ (दृश्)

6. अधोलिखितवाक्येषु कर्तृकारकं चिनुत :– ½×4

(i) रामः विद्यालयं गच्छति। ____________

(ii) सः पुस्तकं पठति। ____________

(iii) मनीषः कन्दुकेन क्रीडति। ____________

(iv) दिनेशः खादति। ____________

7. मंजूषातः अंकानां कृते पदानि चिनुत :– ½×4

चत्वारिंशत्, पञ्चाशत्, अष्टाविशतिः, त्रिंशत्

30 ____________ 28 ____________

40 ______________ **50** ______________

8. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत :— 1×2

(i) रामः ______________ पठति।

(क) पुस्तके (ख) पुस्तकं

(ii) अश्वः ______________ चलति।

(क) पादैः (ख) पादः

खण्ड : 'ख' (पठित—अवबोधनम्)

9. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नान् उत्तरत :—

सूर्यस्य चन्द्रस्य च प्रकाशः सर्वत्र समानरूपेण प्रसरति। प्रकृतिः अपि सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति। तस्मात् अस्माभिः सर्वैः परस्परं वैरभावम् अपहाय विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम्।

(i) एकपदेन उत्तरत :— 1×2

(1) का अपि सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति?

____

(2) अस्माभिः सर्वैः परस्परं किम् अपहाय विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम्?

____

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :— 2×1

कस्य कस्य प्रकाशः सर्वत्र समानरूपेण प्रसरति?

____

10. श्लोकं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नान् उत्तरत :—

"उदिते सूर्ये धरणी विहसति।
पक्षी कूजति कमलं विकसति।।

(i) एकपदेन उत्तरत :— 1×2

(1) का कूजति?

____

(2) किं विहसति?

____

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :— 2×1

का विहसति?

____

11. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरूत :— 1×4

(i) पृथिव्यां <u>त्रीणि</u> रत्नानि। ______________________

(ii) पृथिवी <u>सत्येन</u> धार्यते। ______________________

(iii) व्याघ्रः <u>विपिने</u> गर्जति। ______________________

(iv) हरिणः <u>तृणं</u> खादति। ______________________

12. विलोमदानि मेलयत :— 1×4

(i) नीचैः	• क्षिप्रम्
(ii) पुरातनम्	• पर्याप्तम्
(iii) अपर्याप्तम्	• नूतनम्
(iv) मन्दम्	• उच्चैः

13. यथायोग्यं श्लोकांशान् मेलयत :— 1×4

(i) सत्येन धार्यते पृथ्वी	• सेलति नौका।
(ii) विस्मयो न हि कर्तव्यः	• नूतनपत्रम्।
(iii) सरितः सलिले	• सत्येन तपते रविः।
(iv) वृक्षे वृक्षे	• बहुरत्ना वसुन्धरा।

द्वितीयसत्रम् (आदर्शप्रश्नपत्रम्)
विषयः – संस्कृतम्
कक्षा – सप्तमी (निष्ठा)

समयः – सार्द्धहोराद्वयम् पूर्णांकाः 50

खण्ड : 'क' (अपठित – अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं उत्तरत :–

आदर्शछात्रः अध्ययनशीलः भवति। सः अनुशासनशीलः तथा सच्चरित्रः अपि भवति। सः सर्वदा शिक्षकस्य आज्ञां पालयति। सः वृथा समयं न यापयति। सः मनसा अध्ययनकार्यं करोति। कुत्रापि उद्दण्डतां न प्रदर्शयति। आदर्शछात्रः परिश्रमी परोपकारी सत्यनिष्ठः च भवति।

(i) एकपदेन उत्तरत :– 1×2

(1) कः अध्ययनशीलः भवति?

(2) आदर्शछात्रः वृथा किं न यापयति?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :– 2×2

(1) आदर्शछात्रः सर्वदा कस्य आज्ञां पालयति?

(2) कः परिश्रमी परोपकारी सत्यनिष्ठः च भवति?

(iii) रिक्तस्थानं पूरयत :– 2×2

(1) कुत्रापि –––––––– न प्रदर्शयति।

(2) सः सर्वदा –––––––– आज्ञां पालयति।

खण्ड : 'ख' (रचनात्मक – कार्यम्)

2. चित्रं दृष्ट्वा मंजूषायाः पदानि च चित्वा वाक्यानि पूरयत :– 1×4

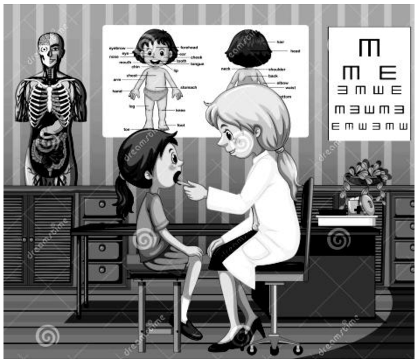

मंजूषा :–	वैद्यः,	स्वास्थ्यलाभः,	चिकित्सालयस्य,	रूग्णः

(i) एतत् –––––––– चित्रम् अस्ति।

(ii) एकः बालकः –––––––– अस्ति।

(iii) –––––––– रूग्णस्य चिकित्सां करोति।

(iv) औषधसेवनेन –––––––– भवति।

3. मंजूषातः पदानि चित्वा अनुच्छेदं पूरयत :— 4

गजः (1) ——————— पशुः अस्ति। तस्य वर्णः (2) ——————— भवति। अस्य चत्वारः (3) ——————— भवन्ति। द्वौ (4) ——————— भवतः।

(मंजूषा— कृष्णः, कर्णौ, विशालः, पादाः)

खण्ड : 'ग' (अनुप्रयुक्त—व्याकरणम्)

4. विकल्पेभ्यः उचितपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :— 1×3

(i) ———————— बालकाः सन्ति।

(1) एषः (2) एतौ (3) एते

(ii) ———————— बालिका खादति।

(1) एते (2) एताः (3) एषा

(iii)———————— फलानि मधुराणि सन्ति।

(1) एतानि (2) एतम् (3) एतद्

5. विकल्पेभ्यः उचितपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :— 1×3

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
(i)	पठिष्यसि	——————	पठिष्यथ
	(1) पठिष्यामि	(2) पठिष्यावः	(3) पठिष्यथः
(ii)	गच्छति	गच्छतः	——————
	(1) गच्छामि	(2) गच्छन्ति	(3) गच्छसि
(iii)	——————	तिष्ठावः	तिष्ठामः
	(1) तिष्ठामि	(2) तिष्ठसि	(3) तिष्ठथः

6. कोष्ठकात् उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :— 1×2

(i) ——————— बालिका मधुरं गायति। (एकम्, एका)

(ii) ——————— कृषकाः कृषिकार्याणि कुर्वन्ति। (चत्वारः, चत्वारि)

7. विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानम् पूरयत :— 1×2

(i) जनकः ——————— वस्त्रम् आनयति।

(1) पुत्राय (2) पुत्रस्य (3) पुत्रे

(ii) ——————— बालकाः क्रीडन्ति।

(1) विद्यालये (2) विद्यालयस्य (3) विद्यालयात्

8. अधोलिखितवाक्येषु कर्मकारकं चिनुत :— ½×4

(i) सः विद्यालयं गच्छति।

(ii) रामः पुस्तकं पठति।

(iii)तौ लते पश्यतः।

(iv) अहं फलानि खादामि।

खण्ड : 'घ' (पठित – अवबोधनम्)

9. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारम् प्रश्नान् उत्तरत :–

उत्सवे व्यसने दुर्भिक्षे राष्ट्रविप्लवे च यः सहायतां करोति सः बन्धुः भवति। सूर्यस्य चन्द्रस्य च प्रकाशः सर्वत्र समानरूपेण प्रसरति। प्रकृतिः अपि सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति। तस्मात् अस्माभिः सर्वैः परस्परं वैरभावम् अपहाय विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम्।

(i) एकपदेन उत्तरत :– 1×2

(1) कः उत्सवे सहायतां करोति?

(2) कः सर्वेषु समत्वेन व्यवहरति?

(ii) रिक्तस्थानानि उचितपदैः पूरयत :– 1×2

(1) सूर्यस्य चन्द्रस्य च प्रकाशः ———————— समानरूपेण प्रसरति।

(2) सर्वैः परस्परं वैरभावम् ————————— विश्वबन्धुत्वं स्थापनीयम्।

10. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं उत्तरत :–

उदिते सूर्ये धरणी विहसति
पक्षी कूजति कमलं विकसति।
नदति मन्दिरे उच्चैर्ढक्का
सरितः सलिले सेलति नौका।।

(i) एकपदेन उत्तरत :– 1×2

(1) उदिते सूर्ये का विहसति?

(2) किं विकसति?

(ii) रिक्तस्थानं पूरयत :– 1×2

(1) मन्दिरे उच्चैर्ढक्का ———————।

(2) सरितः सलिले ——————— सेलति।

11. मंजूषातः रेखांकितपदानि अधिकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरूत :– 1×4

(i) विद्याविहीनः <u>नरः</u> पशुः अस्ति।

(ii) <u>अनारिकायाः</u> प्रश्नैः सर्वेषां बुद्धिः चक्रवत् भ्रमति।

(iii) उष्ट्रः <u>पृष्ठे</u> भारं वहति।

(iv) <u>विद्या</u> राजसु पूज्यते।

(का, कः, कस्याः, कस्मिन्)

12. विलोमपदानि मेलयत :– 1×4

(i)	मन्दम्	• नूतनम्
(ii)	नीचैः	• शीघ्रम्
(iii)	कठोरः	• उच्चैः
(iv)	पुरातनम्	• कोमलः

13. यथायोग्यं श्लोकांशान् मेलयत :– 1×4

(i)	पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि	• सत्येन तपते रविः।
(ii)	सत्येन धार्यते पृथ्वी	• त्यक्तलज्जः सुखी भवेत्।
(iii)	आहारे व्यवहारे च	• बहुरत्ना वसुन्धरा।
(iv)	विस्मयो न हि कर्तव्यो	• जलमन्नं सुभाषितम्।

द्वितीयसत्रम् (आदर्शप्रश्नपत्रम्)
विषयः – संस्कृतम्
कक्षा – सप्तमी (प्रतिभा)

समयः – सार्द्धहोराद्वयम् पूर्णांकाः 50

खण्ड : 'क' (अपठित – अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं उत्तरत :–

उत्तरस्यां दिशि पर्वतराजः हिमालयः मुकुटमणिः इव शोभते। दक्षिणस्यां दिशि सागरः भारतस्य पादप्रक्षालनं करोति। भारतवर्षस्य संस्कृतिः प्राचीनतमा वर्तते। अस्मिन् देशे व्यास–वाल्मीकि–भवभूति–कालिदासप्रभृतयः अनेके महाकवयः अभवन्। गङ्गा–यमुना–सरयू–ब्रह्मपुत्रादयः नद्यः भारतभूमिम् सिञ्चन्ति। अस्मिन् देशे षड् ऋतवो भवन्ति।

(i) एकपदेन उत्तरत :– ½×2

(1) अस्माकं देशः कः अस्ति?
(2) पर्वतराजः कः अस्ति?
(3) कस्य संस्कृतिः प्राचीनतमा अस्ति?
(4) भारते कति ऋतवो भवन्ति?

(ii) एकवाक्येन उत्तरत :– 2×2

(1) प्राचीनतमा का वर्तते?
(2) पर्वतराजः हिमालयः कथं शोभते?

(iii) निर्देशानुसारं उत्तरत :– 1×4

(1) रिक्तस्थानं पूरयत :–
अस्मिन् देशे षड् ––––––– भवन्ति।
(2) 'अस्मिन्' इति पदे का विभक्तिः?
(3) 'प्राचीनतमा' इति पदं कस्य विशेषणम्?
(4) 'अभवन्' इति पदे कः लकारः?

खण्ड : 'ख' (रचनात्मक – कार्यम्)

2. चित्रं दृष्ट्वा मंजूषायाः पदानि च प्रयुज्य चत्वारि वाक्यानि रचयत :– 1×4

मंजूषा :– सूर्यः, बालाः, क्रीडन्ति, उदेति, कमलानि, उड्डयन्ते, चित्रपतंगाः, विकसन्ति कूजन्ति

3. मंजूषातः पदानि चित्वा अनुच्छेदं पूरयत :– 1×4

भारतस्य राजधानी (1) ––––––– अस्ति। अस्य पुरातनं नाम (2) ––––––– आसीत्। ऐतिहासिकदृष्ट्या अस्य गणना (3) ––––––– वर्तते। सम्प्रति इदम् महानगरं (4) ––––––– अस्ति यत्र विविधराज्येभ्यः छात्राः आगत्य पठन्ति। अत्र यमुनानदी प्रवहति।

(मंजूषा–इन्द्रप्रस्थः, दिल्ली, महत्त्वपूर्णनगरेषु, शिक्षाकेन्द्रम्)

खण्ड : 'ग' (अनुप्रयुक्त–व्याकरणम्)

4. अधोलिखितपदयोः लिंगं, विभक्तिं वचनं च लिखत :– ½×6

पदानि	लिंगम्	विभक्तिः	वचनम्
नदी	–––––––	–––––––	–––––––
बालकस्य	–––––––	–––––––	–––––––

5. उदाहरणमनुसृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत :– ½×6

	पुरूषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
यथा :–	प्रथम पु.	पठिष्यति	पठिष्यतः	पठिष्यन्ति
	प्रथम पु.	–––––––	पतिष्यतः	–––––––
	प्रथम पु.	–––––––	–––––––	मरिष्यन्ति
	प्रथम पु.	गमिष्यति	–––––––	–––––––

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां विभक्तिं लिखत :– ½×4

(i) <u>बालकः</u> विद्यालयं गच्छति।

(ii) रामः <u>ग्रामं</u> गच्छति।

(iii) <u>वृक्षात्</u> फलानि पतन्ति।

(iv) श्यामः <u>कलमेन</u> लिखति।

7. अधोलिखितम् उपसर्गम् उपयुज्य पदनिर्माणं कुरूत :– ½×4

(i) प्र –

(ii) अनु –

(iii) परि –

(iv) परा –

8. कोष्ठकात् समुचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :— ½×4

(i) ———————— नमः। (हरिं / हरये)

(ii) ———————— परितः कृषिक्षेत्राणि सन्ति। (ग्रामस्य / ग्रामम्)

(iii)———————— उपरि अभिनेता अभिनयं करोति। (मंचस्य / मंचम्)

(iv)———————— उभयतः पुत्रौ स्तः। (पितरम् / पितुः)

खण्ड : 'घ' (पठित – अवबोधनम्)

9. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारम् प्रश्नान् उत्तरत :—

अधुना निखिले संसारे कलहस्य अशान्तेः च वातावरणम् अस्ति। मानवाः परस्परं न विश्वसन्ति। ते परस्य कष्टं स्वकीयं कष्टं न गणयन्ति। अपि च समर्थाः देशाः असमर्थान् देशान् प्रति उपेक्षाभावं प्रदर्शयन्ति; तेषाम् उपरि स्वकीयं प्रभुत्वं स्थापयन्ति। संसारे सर्वत्र विद्वेषस्य शत्रुतायाः हिंसायाः च भावना दृश्यते। देशानां विकासः अपि अवरूद्धः भवति।

(i) एकपदेन उत्तरत :— 1×2

(1) के परस्परं न विश्वसन्ति?

(2) समर्थाः देशाः कान् प्रति उपेक्षाभावं प्रदर्शयन्ति?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :— 2×1

(1) केषां विकासः अवरूद्ध भवति?

10. श्लोकं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नान् उत्तरत :—

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम्।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते।।

(i) एकपदेन उत्तरत :— ½×2

(1) पृथिव्यां कति रत्नानि?

(2) मूढैः कुत्र रत्नसंज्ञा विधीयते?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत :— 1×1

(1) धरायां त्रीणि रत्नानि कानि सन्ति?

(iii) निर्देशानुसारं उत्तरत :— 1×2

(1) रिक्तस्थानं पूरयत :—

पृथिव्यां ——————— रत्नानि सन्ति।

(2) 'धरा' इत्यस्य पर्यायपदं श्लोकात् चित्वा लिखत।

11. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरूत :— 1×4

(i) विश्वस्य उपलब्धासु भाषासु <u>संस्कृतभाषा</u> प्राचीनतमा।

(ii) <u>संस्कृतम्</u> अनेकाषां भाषाणां जननी अस्ति।

(iii) प्राचीनयोः ज्ञानविज्ञानयोः निधिः <u>अस्यां</u> सुरक्षितः।

(iv) संस्कृतम् <u>संगणकस्य</u> कृते सर्वोत्तमा भाषा अस्ति।

12. मंजूषातः विलोमपदानि चित्वा लिखत :– ½×4

(i) शत्रुतायाः ––––––

(ii) पुरा ––––––

(iii) मानवाः ––––––

(iv) सुखिनः ––––––

(अधुना, दानवाः, दुःखिनः, मित्रतायाः)

13. सुमेलितं कुरूत :– 1×4

(v) उदिते सूर्ये	• कमलं विकसति
(vi) पक्षी कूजति	• सेलति नौका
(vii) सरितः सलिले	• मधुरं स्निग्धम्
(viii) शुद्धं स्वच्छं	• धरणी विहसति